

OPONENTSKÝ POSUDOK

na habilitačnu prácu p. **Dr. Zofii BRAŇKI** opatrzonej tytułem: *Karanie i nagradzanie dziecka w rodzinie a jeho funkcionovanie spoločne.*, Kraków 2010, Oficyna Wydawnicza "Impuls", s.372; oraz opinii o całości dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego i organizacyjnego Kandydatki w związku ze wszczętym postępowaniem przez Pedagogicką Fakultę Uniwersytetu im. *Konstantina Filozofa v Nitre* (Słowacja) oraz nadanie Pani **Dr. Zofii Brańce** stopnia *doktora habilitowanego* (wraz z tytułem *docenta*) v odbore **1.1.4 Pedagogika**.

*

Na prośbę Rady Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu im. *Konstantina Filozofa v Nitre* reprezentowanej przez Panią Dziekan **Prof. Ph Dr. Eva SZÓRADOVÁ, CSc.**, (pismo z dnia 14.4.2012), zapoznałem się szczegółowo z całokształtem dotychczasowych dokonań Kandydatki. W trakcie analizy treści – przekazanego mi do oceny dorobku naukowego nasuwają się opiniodawcy liczne refleksje tudzież spostrzeżenia, które niniejszym pozwalam sobie przedłożyć Władzom Dziekańskim, Radzie Naukowej oraz Członkom Rady Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu K.F. w Nitrze.

Zanim przystąpię do sporządzenia stosownej oceny pozwolę sobie nadmienić, iż własną opinię/stanowisko w przedmiotowej sprawie formułuję zgodnie z obowiązującym trybem i oczekiwaniami instytucjonalnych ustaleń obowiązujących na terenie Republiki Słowacji, tj. stosownego Rozporządzenia Ministra Szkolnictwa Republiki Słowacji (z dnia 8.12.2004 MŠ SR č 6/2005 w sprawie habilitacji docentów i mianowania profesorów) jak również uzupełnieniami (przepisów prawnych) o wysokich školach a o zmene a dopelneni niektorych zákonov v zneni neskoršich predpisov: wg których podstawą przystąpienia (dopuszczenia) do kolokwium habilitacyjnego jak również profesorskiego stają się: uzyskanie (spełnienie) szeregu kryteriów, uprawniających Kandydata do ubiegania się o przyznanie stopnia doktora habilitowanego (tzw. kriteriá na habilitačné konanie) bądź też tytułu profesora oraz pozytywne opinie recenzentów. Zarówno w Polsce jak i na terenie Republiki Słowacji są bardzo do siebie zbliżone procedury awansowe. W przekazanej mi odrębnie sporządzonej podstawowej (zasadniczej) dokumentacji Kandydata, przygotowanej przez Wydziałową Komisję ds. habilitčného Konania jednoznacznie uwidacznia się wiarygodność,

tudzież zasadność podjętych przez Władze Wydziału decyzji. Niniejszą ocenę dokonuję zgodnie z trybem (i charakterem przedkładanych rekomendacji) obowiązujących na terenie Republiki Słowacji.

*

Pani Dr Zofia Brańka jest znaną reprezentantką nauk społecznych w Polsce reprezentując w rodzimej pedagogice trzy subdyscypliny naukowe tej. *pedagogikę społeczną, pedagogikę opiekuńczo-wychowawczą oraz pedagogikę resocjalizacyjną*.¹ Część prac naukowych a także wieloletnia akademicka funkcja pełniona pomyślnie przez w/wym., tj. Kierownika Zespołu Teorii Wychowania i Pedagogiki Opiekuńczo-Wychowawczej w Zakładzie Teorii Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie (wcześniej: Wyższej Szkoły Pedagogicznej) czyni z Kandydatki również specjalistkę z zakresu *pedagogiki ogólnej*. Przekracza zatem Habilitantka konwencjonalnie wytyczone granice zainteresowań współczesnej pedagogiki. Na przestrzeni wielu lat pracy w charakterze nauczyciela akademickiego zainteresowania Pani Doktor ewaluowały, obejmując niżej wymienione przeze mnie problemy/ subproblemy, a *de facto* kręgi tematyczne którym Autorka wielu poczytnych opracowań pozostaje być wierna po dzień dzisiejszy². Są to:

- Rodzina jako środowisko wychowawcze;
- Przemoc wewnątrzrodzinna, ze szczególnym uwzględnieniem przemocy wobec dziecka;
- Rola kary i nagrody w wychowaniu dziecka;
- Funkcjonowanie społeczne dzieci i młodzieży.

Od kilkunastu już lat Kandydatka konsekwentnie realizuje własny program badawczy a mianowicie zajmuje się tworzeniem czynnikowej systematyzacji problemów i zależności, oscylującej wokół paradygmatów, występujących w strukturyzacji i aplikacji wiedzy stanowiącej przedmiot stałych zainteresowań w/w., w sytuacji zmiennej i niestabilnej

¹ Analizując dorobek naukowy Habilitantki trzeba zwrócić uwagę na ilościowe i jakościowe jego oblicze: 4 zwarte prace książkowe aż 8 prac edytorskich własnych (bądź współedycyjnych) i blisko 60 artykułów naukowych opublikowanych również poza granicami Polski (w Czechach, Włoszech i Rosji) a także opublikowanie recenzji kilku prac książkowych zajmujących szczególne miejsce w literaturze przedmiotu. Wyszczególnione rezultaty jednoznacznie sugerują, iż efekty prowadzonych eksplikacji i analiz zasługują na pilną uwagę środowisk akademickich Polski i w Krajach Europy Środkowej.

² Świadczy o realności powyższego sformułowania także aktywne uczestnictwo (oraz organizacja) wielu krajowych i zagranicznych konferencji naukowych.

Bardzo wysoka pozostaje liczba cytacji (cytowań) Autora zawartych w rodzimej literaturze przedmiotu tj. polskiego rynku naukowego, jak również cytowań prac w/wym; pojawiających się w zagranicznych publikacjach (Zob. *Zaznam publikačej činnosti*). W latach 1997-2005 była członkinią Zespołu Redakcyjnego ogólnopolskiego kwartalnika naukowego *"Auxilium Sociale – Wsparcie społeczne"* wzorcowo kształtując profil naukowy naszego czasopisma, które do czasu pełnej edycji (2005) otrzymało wysoką parametryczną kategorię "B" Komitetu Badań Naukowych w Polsce.

rzeczywistości otaczającej jednostkę mając m.in., na myśli *postindustrialną* codzienność nowego ładu społecznego. Jej tożsamość naukowa i prospołeczna humanisty, pedagoga społecznego zdeterminowała podstawowe założenia ontologiczne, epistemologiczne i aksjologiczne, które przyjęła w swojej naukowej i praktycznej wieloletniej działalności. Wszelkie podejmowane przez Habilitantkę działania i ich efekty, zawsze odwoływały się do podstawowego znaczenia środowiska życia (egzystencji jednostki) do jego niezwykle istotnego wpływu na rozwój i funkcjonowanie grup i jednostek, które mogłyby się przeciwstawić szerzeniu *traumy/ politraumy społecznej*.

Kompleksowa i wyczerpująca analiza podjętych kwestii w zasadzie jest możliwa, ale wymaga ona interdyscyplinarnego podejścia tj. poszerzenia o specyfikę spojrzenia wielu subdyscyplin. Idzie bowiem o szczególny stan upośledzenia a tym samym deprivacji społecznych oraz rozważanie braku i niedostatku (upośledzenia) w kategoriach *traumatogennych* doznań osób (dzieci) krzywdzonych w jakimkolwiek trybie. W naukach społecznych coraz częściej bowiem stosuje się właśnie pojęcie *traumy* – termin który stosowany był pierwotnie w naukach medycznych, a także w psychiatrii oraz psychoanalizie, a który oznacza urazowość, doznanie urazu, szok (od trauma – rana, klęska, uraz) (Kopaliński, 1971, s.773).

W psychoanalizie pojęcie traumy odnosi się do wielu psychicznych konsekwencji związanych z przeżyciem tragicznego wydarzenia (wydarzeń) o dużym ładunku emocjonalnym, który w konsekwencji może zagrozić tożsamości jednostki. Sławomir Kaprański poddając analizie niektóre psychologiczne i socjologiczne koncepcje zrozumienia traumy pojawiające się w literaturze przedmiotu, zwraca uwagę, iż sama specyfika poczucia traumy zakłada, że uczestnicy pewnych określonych wydarzeń nie są w stanie na nie zareagować w sensie psychicznym, a brak takiej właśnie umiejętności sprawia, iż wydarzenia, które uznajemy za traumatyczne posiadają długotrwały destrukcyjny wpływ na struktury psychiczne osoby, która doświadczyła właśnie wydarzenia traumatycznego (Nowicki, 2001, s.2. Przytacza: A.Kaprański, 2006, s.631).

Tej właśnie, powyżej zarysowanej problematyce, Kandydatka poświęciła w swojej twórczości naukowej najwięcej miejsca. Zasygnalizowana tematyka jest konsekwentnie dla Pani dr Zofii Brańki dominująca. W swoich kreatywnych opracowaniach koherentnie podejmuje zagadnienia i pojęcia wykazujące przy tym wzorową metodyczność oraz ścisłość. Z tych też powodów prace w/wym., mają niezwykle znaczenie dla systematyzacji teoretycznych dokonywanych we współczesnej pedagogice.

Problematyka – a *de facto* prowadzone analizy, o których wspominam, realizowana jest z wyjątkową erudycją. Nastawienie umysłu Habilitantki jest szczególnie krytyczne w stosunku do poddanej ocenie literaturze przedmiotu. Pani Doktor posiada dar zasadniczego sceptycyzmu, który stanowi przecież podstawę wszelkiej twórczości naukowej.

Równoległe z powyżej opisanym nurtem badań dotyczących zjawisk krzywdzenia/karania dzieci, Habilitantka zajmuje się od wielu lat wybranymi problemami postępowania diagnostycznego. Jak sama wielokrotnie stwierdza w wielu opracowaniach a także przygotowanym *Autoreferacie* (Charakteristika publikačnej činnosti, s.9-15) przygotowała/opracowała koncepcję diagnozy pedagogicznej z nachyleniem *stricte* środowiskowym. Przyjmuje Ona (za Calhounem, 1993) przekonanie, iż trafna diagnoza społeczna opiera się na dwóch głównych założeniach: pierwszym, że możliwe jest celowe wpływanie na bieg wydarzeń i świadome przeciwdziałanie destrukcyjnym procesom i konfliktom, oraz drugim, stanowiącym konsekwencje pierwszego sformułowania, że trzeba wykorzystywać istniejący dorobek nauk społecznych dla doskonalenia życia społecznego. Owo założenie jest czasami kwestionowane przez obserwatorów długotrwałych procesów zmian społecznych, które mają na ogół charakter kumulatywny. Sądzą oni, że rola zdarzeń przypadkowych w tych procesach jest niekiedy równie znacząca lub nawet większa niż celowych działań podejmowanych przez określonych aktorów społecznych (Calhoun, 1993; Kubin, 1998, s.135). W tym ujęciu, wiedza diagnostyczna może zapewne być pomocna w przeciwdziałaniu sytuacjom określanym jako problemy społeczne, nie stanowi jednak wystarczającej podstawy do wytyczania kierunków działania.

Uważam, iż charakterystyczną cechą twórczości naukowej dr Zofii Brańki jest jej osobliwa efektywność poznawcza. W/w wzbogaciła moim zdaniem współczesną pedagogikę społeczną (pedagogikę opiekuńczo-wychowawczą) czy też pedagogikę resocjalizacyjną o nowe wymiary. Dzięki niej rozszerza się bowiem bardzo poważnie sfera możliwych zastosowań badawczych o nowe struktury teoretyczno- metodologiczne a także praktycznych rozstrzygnięć. Całą działalność naukową Habilitantki cechuje dojrzałość, głębokość i humanitarność myślenia oraz żywe poczucie rzeczywistości społecznej, a także nienaganna i gruntowna wiedza naukowa.

*

W recenzjach (ocenach) opiniujących zasadność przedłożonego wniosku w kwestii podjętej przez *Radę Wydziału* decyzji wszczynającej procedurę uzyskania przez Kandydata stopnia doktora habilitowanego zwykło się (w rodzimej praktyce) wskazać na tzw. *monografię* (książkę) – pracę habilitacyjną. Jest nią ostatnio obszerne dzieło zwarte, opracowanie o intencji teoretyczno-badawczej pt. „*Karanie i nagradzanie dziecka w rodzinie a jego funkcjonowanie społeczne*” (Kraków 2010, Oficyna Wydawnicza ”Impuls”, ss.372. Praca uzyskała 2 – ze wszech miar pozytywne opinie/recenzje wydawnicze pióra Prof. Prof.

dr hab. Janusza Mastalskiego oraz Jiří Prokopa. Rozprawa składa się (w ramach struktury podziału treści) z *Wprowadzenia*, pięciu rozdziałów, *Podsumowania Badań i Wniosków*, streszczeń w czterech językach (w tym w jęz. Słowackim ss.317-318) oraz obszernej bibliografii (s.321-372), zawierającej wykaz **blisko 1000** pozycji książkowych i artykułów bogatej literatury przedmiotu.

Badania prowadzone na początku ubiegłej dekady zostały przeprowadzone w 49 klasach siedmiu szkół gimnazjalnych na terenie wszystkich dzielnic Krakowa. Respondenci – młodzież – w wieku 14 lat (N= 1180) stanowi zbiorowość zróżnicowaną (patrz: s.148-150) przy w miarę homogenicznym doborze kryterium płci osób badanych: chłopcy – 607 osób (51.4%) a dziewczęta 573 (48.6%). W ramach przeprowadzonego skrupulatnie sondażu diagnostycznego zastosowano kilka kwestionariuszy (a również skal pomiarowych) skierowanych do uczniów oraz rodziców (patrz: s. 142-147). Pracy nadano charakter sprawozdawczo-ilościowy z rezultatów z przeprowadzonych eksplikacji przyczynowych, co wiązało się na wstępie ze sformułowaniem hipotez badawczych (patrz: s. 78, dołączonego do dokumentacji obszernego *streszczenia*). Pominięto przy tym dołączenie aneksów, które jakkolwiek bardzo rozbudowane i poszerzające objętość tomu niewątpliwie podniosłyby ogólny – i tak wysoki – walor całego opracowania.

Jestem głęboko przekonany, iż analiza tej książki systematyzującej liczne kwestie z zakresów agresji, przemocy, kar jak i nagradzania dzieci w rodzinie dostarcza wielu argumentów na rzecz przeciwdziałania *politraumie społecznej*, w percepcji Czytelników tych nawet mniej związanych na co dzień z literaturą przedmiotu nauk społecznych.

Podjmując się problematyki ochrony dzieci przed (upośledzeniem) krzywdzeniem czy karaniem Autorka wpisała się na trwale w literaturę przedmiotu, w uzmysłowienie (tj. uwidocznienie i prezentację wagi) przydatności pewnych pojęć i zależności występujących w obszarze współczesnej pedagogiki mającej na celu pilne prowadzenie rehabilitacji społecznej: profilaktykę i kompensację. Samo kryterium przydatności poznawczej (teoretycznej) tej książki nie może budzić jakichkolwiek zastrzeżeń czy wątpliwości. Bliższe przyjrzenie się tej pracy jest najlepszą odpowiedzią na niektóre powierzchowne sądy spostrzeżeniowe, powątpiewające w możliwość powstawania nowych wizji, czy też prowadzenie systematyzacji przedmiotowo- typologicznej w obszarze pedagogiki. W mojej ocenie udało się Autorce zaspokoić zróżnicowane oczekiwania czytelnicze. Książka posiada z jednej strony charakter niemal podręcznika; jest to praca informacyjna systematyzująca liczne problemy i zależności o szczególnej użyteczności

metodycznej (np. rozdziały I i III), ale równocześnie z drugiej strony stanowi jakże bogate studium krytyczne obszernej literatury przedmiotu. Ponadto praca prezentuje walory faktograficzne, ale równocześnie stanowi analityczne opracowanie szczegółowe z prowadzonych na szeroką skalę eksplikacji (rozdziały IV i V).

Zamiarem Autorki było przeprowadzenie wszechstronnej i wielokierunkowej analizy procesu karania (krzywdzenia i przemocy) oraz nagradzania zmierzającej do próby – ze wszech miar udanej – skonstruowania typu idealnego *modelu* procesu jako specyficznego układu różnorodnych instytucji i sytuacji środowiskowo- wychowawczych w których dominuje nagradzanie. Prowadzone analizy stanowią interesujące rozstrzygnięcie, tudzież propozycje dla określenia procesów społecznych stwarzających szanse na określony typ satysfakcjonującego uczestnictwa *jednostki w życiu społecznym* – na pomyślnie realizującą się partycypację społeczną.

Podobnie jak genialny Robert Merton, Habilitantka upatruje przyczyn powstawania sytuacji anomicznej, patologicznej w pewnych warunkach środowiska, rozumianego jako układ kulturowej struktury z jednej strony i struktury społecznej z drugiej. Podstawą kompensacji, tworzenia norm, kolejnych wartości, oraz kryterium akceptacji sposobów zdobywania cenionych społecznie wartości i zachowań staje się socjalizacyjno- wychowawcza sprawność opiekuna (terapeuty), a więc *kreatora* wychowawcy/rodzica.

Pojęcie zabezpieczenia społecznego jak i odpowiedzialności społecznej jest rozumiane przez Autorkę jako całokształt środków i działań (szeregu) instytucji publicznych, przy pomocy których może/ powinno zabezpieczyć swoich nieletnich obywateli przed groźbą niezaspakajania podstawowych statusowych potrzeb, które społecznie winny być uznane za priorytetowe i szczególnie ważne.

Reprezentując pomyślnie trzy subdyscypliny naukowe o których wspomniałem już uprzednio Autorka optuje w kierunku interdyscyplinarności i współpracy badaczy różnych dyscyplin w naukach społecznych. Jest przeciwna zamykaniu się w wąskich ramach jednej bądź dwóch specjalizacji. Uznaje, iż rozpoznanie każdego zagadnienia (problemu) jest możliwe tylko wtedy, kiedy uwzględnia się dorobek wielu dyscyplin naukowych.

Prowadzone w rozprawie habilitacyjnej analizy **zasługują w mojej ocenie na miano szczególnej, i jakże ważnej z racji implikacji poznawczo- naukowych, a również praktyczno- społecznych, systematyzacji teoretycznej oraz praktycznej.**

*

Jako osoba współpracująca z Panią Doktor od ponad 20 już lat m.in., podczas redagowania ogólnopolskiego kwartalnika naukowego uważam, iż w sposób kompetentny mogę się również podjąć szczegółowej oceny postawy i dorobku Kandydatki jako znakomitego **dydaktyka i wykładowcy**. Jest to rola szczególnie istotna, omówienie której pozostaje niejednokrotnie acz niesłusznie pomijana przy sporządzaniu ocen kandydatów ubiegających się o uzyskanie kolejnych stopni naukowych. Nieodłączną bowiem funkcją uniwersyteckiego pracownika naukowego jest dydaktyka.

Od wielu lat Habilitantka prowadzi też, za zgodą Rady Wydziału, corocznie seminaria magisterskie oraz licencjackie na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, na kilku specjalnościach. Wypromowała wielu magistrów (Zob. Priloha 7a, Pedagogicka činnost, s.1-7). Pełniła liczne punkcje organizacyjne oraz społeczne/prospołeczne.

Zwracając uwagę na powyższe aspekty sylwetki Habilitantki, pragnę zauważyć, iż największy występujący w przeszłości i obecnie z niedoborów w stosowanych kryteriach ocen, dotyczy efektów w pracy dydaktycznej i organizacyjnej kandydatki. A przecież jest ona czynnikiem pozwalającym a nawet zmuszającym do podtrzymania stale aktywnej kondycji specjalisty określonej dyscypliny, pomimo faktu, iż wielu pracowników nauki właśnie w obowiązkach dydaktycznych postrzega „klęskę” w racjonalnym i twórczym prowadzeniu pracy naukowo-badawczej. Kandydatka – jak wynika z przedłożonego sprawozdania – wzorcowo wywiązuje się z obowiązków dydaktycznych, jak również przejawia wyjątkowo prospołeczną postawę w zakresie dobrowolnie podejmowanych obowiązków organizacyjnych i i realizowania zadań o charakterze innowacyjnym i eksperckim.

Za swoją działalność naukową oraz dydaktyczną, wyrażającą się w niezwykle imponującym dorobku naukowym, jak i w trudzie spełniania roli nauczyciela akademickiego, dr Zofia Brańka była wielokrotnie nagradzana. W opinii społeczności akademickiej nie tylko macierzystej Uczelni tj. Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, ale również wśród wielu osób reprezentujących inne środowiska akademickie (o profilu pedagogicznym) w Polsce, jest Pani Doktor Zofia Brańka zaliczana do nielicznej grupy nauczycieli akademickich którzy przejawiają innowacyjność, obowiązkowość i rzetelność oraz odpowiedzialność. Chcę też podkreślić, iż W/w cieszy się powszechnym uznaniem i autorytetem. Twórczo realizuje zróżnicowane funkcje, które są immanentnie związane z instytucją szkolnictwa wyższego, do którego fundamentalnych zadań należy odkrywanie, przechowywanie, ulepszanie i nade wszystko przekazywanie wiedzy.

Z przeglądu dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego wynika, że od kilku już lat, Habilitantka występuje bardzo odpowiedzialnie w trzech podstawowych rolach nauczyciela akademickiego: badacza, dydaktyka i organizatora nauki i badań naukowych.

*

Stosując się do procedur stosowanych w szkolnictwie wyższym w Republice Słowacji (jak również Czeskiej) pozwolę sobie – w toku prowadzonej dyskusji na forum posiedzenia Uczestników **kolokwium habilitacyjnego** - zadać Kandydatce następujące pytanie: **JAKIE PANI ZDANIEM JAKO EKSPERTA POWINNY BYĆ PROWADZONE DZIAŁANIA NATURY SOCJALIZACYJNO- WYCHOWAWCZEJ I PRAWNEJ NA RZECZ CAŁKOWITEGO WYELIMINOWANIA KAR CIELESNYCH W PROCESIE WYCHOWANIA DZIECI NA TERENIE PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ?**

*

W zakończeniu pragnę stwierdzić, iż wszechstronna działalność **Kandydatki**, którą pozwoliłem sobie nakreślić powyżej a wśród niej omówiona szerzej rozprawa habilitacyjna stanowi wiarygodną podstawę do nadania Pani **Dr ZOFII BRAŃCE** stopnia doktora habilitowanego oraz tytułu **docenta**.

Zaver:

Predloženú monografiu možno kvalifikovať ako habilitant prácu, ktorá spĺňa požadované kritériá po stránke rozsahovej, metodologickej, obsahovej, vedeckej i etickej. Po preštudovaní scientometrických kritérií na habilitácie docentom schválených VR UKF v Nitre konštatujem, že Pani Dr. Zofia Braňka spĺňa požadované kritériá.

Na základe komplexného zhodnotenia habilitačnej práce i doterajšej pedagogickej, vedecko- výskumnej a publikačnej činnosti konštatujem, že Kandidatke spĺňa požadované kritériá na udelenie vedecko- pedagogickej hodnosti „docent”. Po úspešnom habilitačnom pokračovaní odporúčam **Dr. Zofię Brańke vymenovať za docenta** vo vednom odbore 1.1.4 **Pedagogika**.

Katowice- Zielona Góra 21.V.2012

/-/ Andrzej Radziewicz-Winnicki

Profesor zwyczajny Uniwersytetu Zielonogórskiego

oponent